

ภาวะผู้นำที่ใส่ใจกับการสร้างวัฒนธรรมแห่งความเห็นอกเห็นใจ

และความผูกพันในสถานศึกษา

Leadership that Cares about Creating a Culture of Compassion and Engagement in Educational Institutions

กิตติศักดิ์ บุญศรีธา

Kittisak Bunsattha

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

E-mail: kittisakmaknoina@gmail.com

Received: 15 กรกฎาคม 2567; Revised 1 สิงหาคม 2567; Accepted 15 สิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเน้นศึกษาบทบาทของผู้นำในการสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความเป็นเจ้าของ และความผูกพันในหมู่นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา ผู้นำที่ใส่ใจจะรับฟังอย่างตั้งใจ เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และแสดงความห่วงใยอย่างจริงใจ ซึ่งนำไปสู่ผลลัพธ์เชิงบวก เช่น การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ การแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง แนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมสำหรับผู้นำในการสร้างวัฒนธรรมดังกล่าว เช่น การเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การส่งเสริมการสื่อสารแบบเปิด และการให้ความสำคัญกับสุขภาวะทางกายและใจของทุกคนในองค์กร ผู้นำที่ใส่ใจเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสถานศึกษาที่อบอุ่นและมีความสุข ซึ่งเอื้อต่อการเรียนรู้และเติบโตของทุกคนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, ความเห็นอกเห็นใจ, ความผูกพัน

ABSTRACT

The purpose of this article was the role of leaders in creating an atmosphere that fosters empathy, belonging, and commitment among students, teachers, and educational staff. Caring leaders listen attentively, understand how others feel, and show genuine concern, which leads to positive outcomes such as developing emotional intelligence, creative problem-solving, and building a culture of continuous learning. Some concrete practices for leaders to build such a culture include being a role model, building healthy relationships, promoting open communication, and prioritizing the physical and mental well-being of everyone in the organization. Caring leaders are the foundation for creating a warm and happy school that is conducive to sustainable learning and growth for all.

Keywords: Leadership, Empathy, Commitment

บทนำ

ในบริบทของสถานศึกษาที่เปรียบเสมือนแหล่งบ่มเพาะอนาคตของชาติ ภาวะผู้นำมิได้จำกัดอยู่เพียงการบริหารจัดการ และการขึ้นทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการสร้างสรรค์บรรยากาศที่เอื้อต่อการเติบโตทางด้านจิตใจและสังคมของนักเรียน ครู และบุคลากรทุกคน ภาวะผู้นำที่ใส่ใจ (Compassionate Leadership) จึงเป็นแนวทางที่ได้รับความสนใจและความสำคัญมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมแห่งความเห็นอกเห็นใจและความผูกพัน ซึ่งเป็นรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ภาวะผู้นำที่ใส่ใจไม่ได้หมายถึงเพียงการแสดงความรักหรือความสงสาร แต่เป็นการเข้าอกเข้าใจผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง รับฟังความคิดเห็นอย่างตั้งใจ และให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในโรงเรียน ผู้นำที่ใส่ใจจะสร้างความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจได้ ส่งเสริมการสื่อสารที่เปิดกว้าง และสร้างบรรยากาศที่ทุกคนรู้สึกปลอดภัยที่จะแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเอง ในสถานศึกษา ภาวะผู้นำที่ใส่ใจมีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเติบโตอย่างรอบด้าน นักเรียนจะรู้สึกถึงความอบอุ่นและการยอมรับ ซึ่งส่งผลต่อความมั่นใจในการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ครูและบุคลากรทางการศึกษาจะรู้สึกถึงคุณค่าและความสำคัญของตนเอง ซึ่งนำไปสู่ความมุ่งมั่นและความทุ่มเทในการทำงาน บรรยากาศแห่งความเห็นอกเห็นใจและความผูกพันจะช่วยลดความเครียดและความกดดัน ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และเติบโตที่อบอุ่นและมีความสุขสำหรับทุกคน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสังคมโดยรวมอย่างยั่งยืน

ความหมายของภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการที่ผู้นำใช้อิทธิพลหรืออำนาจที่ตนมีอยู่ในการชักนำหรือโน้มน้าวให้ผู้ใต้บังคับบัญชาภายในองค์กรหรือในกลุ่มคนในสถานต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกของกลุ่มได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างมีประสิทธิภาพที่สุดให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร (ประสาน หอมพูล และ ทิพวรรณ หอมพูล, 2540)

ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการหลอมรวมความแตกต่างทางด้านความคิด ความสนใจ ความต้องการ หรือพฤติกรรมของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในองค์กรให้หันไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีศิลปะ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ณัฐพันธ์ เจริญนันท์ และ ฉัตยาพร เสมอใจ, 2548)

ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่มีพลวัต เกี่ยวข้องกับการสร้างแรงบันดาลใจ การมีอิทธิพลต่อผู้อื่น และการนำพาองค์กรหรือกลุ่มไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีความสามารถในการสื่อสาร การสร้างความสัมพันธ์ การแก้ปัญหา และการตัดสินใจที่ดี (รังสรรค์ อินทร์จันทร์, 2552)

ภาวะผู้นำจึงไม่ใช่เพียงแค่การมีอำนาจหรือตำแหน่ง แต่เป็นกระบวนการที่มีพลวัต เกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์ การสื่อสาร และการมีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อนำพาองค์กรหรือกลุ่มไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน การที่บุคคลหนึ่งใช้อิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยผู้นำจะต้องมีความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจ สร้างความเชื่อมั่น และกระตุ้นให้ผู้อื่นเกิดความมุ่งมั่นที่จะทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นให้บรรลุผล

คุณลักษณะของภาวะผู้นำที่ใส่ใจ

ผู้นำที่ใส่ใจ (Compassionate Leader) เป็นผู้นำที่มีคุณลักษณะโดดเด่นหลายประการ ซึ่งส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมแห่งความเห็นอกเห็นใจและความผูกพันในสถานศึกษา คุณลักษณะเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในองค์กร แต่ยังส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานและความสุขของทุกคนในสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) ความเข้าอกเข้าใจผู้อื่น (Empathy) ผู้นำที่ใส่ใจมีความสามารถในการเข้าใจและรับรู้ถึงความรู้สึกของผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง สามารถ "เอาใจเขามาใส่ใจเรา" และมองสถานการณ์จากมุมมองของผู้อื่นได้ ซึ่งช่วยให้สามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ดังที่ พระไพศาล วิสาโล (2560) กล่าวไว้ในหนังสือภาวนาเพื่อชีวิตที่เบิกบาน ว่า "ความเห็นอกเห็นใจเป็นรากฐานของศีลธรรม" แสดงให้เห็นว่าการเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่ดี 2) การสื่อสารอย่างเปิดเผยและจริงใจ (Open and Honest Communication) ผู้นำที่ใส่ใจให้ความสำคัญกับการสื่อสารที่เปิดเผยและจริงใจ จะช่วยสร้างบรรยากาศที่ทุกคนรู้สึกปลอดภัยที่จะแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเองโดยไม่ต้องกลัวการถูกตัดสิน นอกจากนี้ ผู้นำที่ใส่ใจยังให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่ทีมงานอย่างตรงไปตรงมาและทันเวลา ซึ่งช่วยสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในทีม ดร.วรภัทร์ ภูเจริญ (2552) กล่าวในหนังสือภาวะผู้นำว่า ผู้นำที่ดีต้องมีความสามารถในการสื่อสารที่ชัดเจนตรงไปตรงมาและสร้างสรรค์ 3) การรับฟังอย่างตั้งใจ (Active Listening) ผู้นำที่ใส่ใจไม่เพียงแต่ได้ยินสิ่งที่ผู้อื่นพูด แต่พวกเขาฟังอย่างตั้งใจ พวกเขาให้ความสนใจอย่างเต็มที่กับผู้พูดพยายามทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของข้อความ และแสดงให้เห็นว่าพวกเขาใส่ใจในสิ่งที่ผู้อื่นพูด ดังที่ ดร.กฤษดา เรืองอารีย์รัชต์ (2555) ได้กล่าวไว้ในบทความ "การฟังอย่างลึกซึ้ง: กุญแจสู่ความเข้าใจ" ว่าการฟังอย่างตั้งใจเป็นมากกว่าการได้ยินเสียง มันคือการเปิดใจรับฟังและเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้พูด 4) การให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ที่ดีของผู้อื่น (Concern for Well-being) ผู้นำที่ใส่ใจให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในองค์กร พวกเขาใส่ใจในสุขภาพกายและสุขภาพจิตของทีมงาน สนับสนุนให้มี work-life balance และสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อการเติบโตและพัฒนาตนเอง ดังที่ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (2545) ทรงตรัสไว้ในหนังสือ ธรรมะกับการดำเนินชีวิต "ความสุขของคนเราอยู่ที่การมีสุขภาพที่ดีทั้งกายและใจ" 5) ความยุติธรรมและความโปร่งใส (Fairness and Transparency) ผู้นำที่ใส่ใจมีความยุติธรรมและโปร่งใสในการตัดสินใจและการปฏิบัติต่อผู้อื่น พวกเขาปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และให้เหตุผลที่ชัดเจนในการตัดสินใจต่างๆ ซึ่งช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความเคารพในหมู่ทีมงาน ซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร.เกษม วัฒนชัย องคมนตรี (2546) กล่าวในหนังสือ ธรรมภิบาลกับการปฏิรูปประเทศไทย ว่า "ความเป็นธรรมเป็นหลักสำคัญของการปกครองที่ดี"

คุณลักษณะเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของลักษณะของผู้นำที่ใส่ใจ การพัฒนาคุณลักษณะเหล่านี้ต้องอาศัยการฝึกฝนและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ที่ได้คือการสร้างวัฒนธรรมแห่งความเห็นอกเห็นใจและความผูกพันในสถานศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาและเติบโตของทุกคนในองค์กรอย่างยั่งยืน

แนวทางการสร้างความผูกพันในสถานศึกษา

การสร้างความผูกพันในโรงเรียน หมายถึง กระบวนการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งระหว่างนักเรียน ครู และบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน และมีความมุ่งมั่นที่จะช่วยกันทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ

แนวทางการสร้างความผูกพันในโรงเรียน

สร้างความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างครูและบุคลากรควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน โดยให้ความใส่ใจ รับผิดชอบ และให้การสนับสนุนทั้งในด้านการเรียนและด้านส่วนตัว ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน (วีชรา เล่าเรียนดี, 2554)

ส่งเสริมการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนรู้สึกว่าคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน "การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเรียนรู้และกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน จะช่วยส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบต่อโรงเรียน" (ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2556)

สร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรและปลอดภัย สร้างสภาพแวดล้อมที่นักเรียนรู้สึกปลอดภัยและได้รับการยอมรับ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความรู้สึกผูกพันและความเป็นอยู่ที่ดีในโรงเรียน บรรยากาศที่เป็นมิตรและปลอดภัยในโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสังคมและอารมณ์ของนักเรียน (สุรางค์ ไคว้ตระกูล, 2550)

ส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความสามัคคี จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีระหว่างนักเรียน ครู และบุคลากร เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนโรงเรียน กิจกรรมที่ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคี จะช่วยสร้างความผูกพันและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน (อรพินท์ บัวแก้ว, 2559)

ให้การยอมรับและยกย่อง ยอมรับและยกย่องความสำเร็จของนักเรียน ครู และบุคลากร เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและความภาคภูมิใจในตนเองและโรงเรียน การให้การยอมรับและยกย่องความสำเร็จเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการพัฒนาตนเองและสร้างความผูกพันต่อองค์กร (ทีศนา แคมมณี, 2547)

การสร้างความผูกพันในโรงเรียนเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน บุคลากร และผู้ปกครอง เมื่อทุกคนร่วมมือกันสร้างสรรค์บรรยากาศที่อบอุ่นและส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดี โรงเรียนก็จะกลายเป็นสถานที่ที่ทุกคนรู้สึกผูกพันและมีความสุขที่จะเรียนรู้และเติบโตไปด้วยกัน

ภาวะผู้นำที่ใส่ใจในสถานศึกษา คือ การที่ผู้นำให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี มีความเข้าอกเข้าใจผู้อื่น และให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในองค์กร ผู้นำจะรับฟังอย่างตั้งใจ เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และแสดงความห่วงใยอย่างจริงใจ สิ่งนี้จะช่วยสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัย เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น และส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

ผลที่ตามมาคือการสร้างความผูกพันและความเป็นเจ้าของในสถานศึกษา ลดความเครียด สร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ส่งเสริมการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้นำที่ใส่ใจจะเป็นรากฐานสำคัญ ในการสร้างวัฒนธรรมแห่งความเห็นอกเห็นใจและความผูกพันในสถานศึกษา ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาและเติบโตของทุกคนในองค์กรอย่างยั่งยืน

ความรู้จากการศึกษา

ในยุคที่การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ความสำเร็จของสถานศึกษาขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ไม่เพียงแต่หลักสูตรการเรียนการสอนหรือเทคโนโลยีที่ใช้ แต่ยังเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา ซึ่งสามารถส่งผลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของนักเรียน รวมถึงการทำงานร่วมกันของครูและบุคลากรในโรงเรียน โดยหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่มีบทบาท คือ ภาวะผู้นำ ที่ใส่ใจในการสร้างและส่งเสริมวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญการเห็นอกเห็นใจ และความผูกพันระหว่างบุคลากรทุกระดับในสถานศึกษานั้นไม่ได้เป็นแค่การบริหารจัดการที่ดี แต่เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ทำให้ทุกคนในองค์กรรู้สึกถึงการสนับสนุนและการพัฒนาตนเองในทุกด้าน ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและการพัฒนาทักษะที่สำคัญในชีวิตประจำวันของนักเรียนและบุคลากรในสถานศึกษา

ภาพที่ 1 ภาวะผู้นำที่ใส่ใจกับการสร้างวัฒนธรรมแห่งความเห็นอกเห็นใจ
และความผูกพันในสถานศึกษา

บทสรุป

การมีภาวะผู้นำที่ใส่ใจจะช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี บุคลากรมีความสุข มีความผูกพันกับสถานศึกษา และมีแรงจูงใจในการทำงาน เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน บุคลากรทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น มีความคิดสร้างสรรค์ และเกิดนวัตกรรมใหม่ๆ สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ รวมไปถึงการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง รวมถึงลดปัญหาความขัดแย้ง ความเข้าใจซึ่งกันและกันช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง และสร้างความสามัคคีในสถานศึกษา

รายการอ้างอิง

- กฤษดา เรื่องอารีร์ชต์. (2555). การฟังอย่างลึกซึ้ง: กุญแจสู่ความเข้าใจ. **วารสารพัฒนาสังคม**, 14(2), 112-118.
- เกษม จันทร์แก้ว. (2550). **การเรียนรู้ตลอดชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เกษม วัฒนชัย. (2546). **ธรรมาภิบาลกับการปฏิรูปประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา
ระบบราชการ.
- ณัฐพันธ์ เขจรนันท์ และ ฉัตยาพร เสมอใจ. (2548). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ทีศนา แคมมณี (2553). **การพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสาน หอมพูล และ ทิพวรรณ หอมพูล. (2540). **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2560). **ภาวนาเพื่อชีวิตที่เบิกบาน**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- รังสรรค์ อินทร์จันทร์. (2552). **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรภัทร์ ภูเจริญ. (2552). **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรวิทย์ เศษประเสริฐ. (2548). **EQ: ความฉลาดทางอารมณ์**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร. (2545). **ธรรมะกับการดำเนินชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2550). **ภาวะผู้นำกับการจัดการความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุษณีย์ อนุรุฑ. (2556). **การบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.